

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційне дослідження
Мордовець Марії Василівни
«Політичний активізм та форми його
правової регламентації в країнах Європи», подане на здобуття
наукового ступеня кандидата політичних наук за
спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Дослідження феномену політичного активізму має зрозумілу підвищену актуальність в країнах, де артикульованими постають проблеми реалізації влади народу, права громадянина на участь у формуванні та реалізації реальної політики держави.

Для громадян України представлена тема дослідження набуває особливої гостроти через соціально-політичні трансформації, які пов'язані з новим етапом соціально-політичного розвитку країни, що передбачає більш активну роль громадянського суспільства, його інститутів, а також більш інтенсивну комунікацію між суспільством і владою.

Автором акцентовано на науково-теоретичних проблемах, пов'язаних із запозиченням, кваліфікацією, систематизацією та аналізом не лише нових громадсько-політичних практик, але і з запозиченням та змістовним тлумаченням нової термінології, що супроводжує ці практики. Так, автор звертає увагу на процес швидкого виникнення у суспільно-політичному просторі України специфічних активістських рухів новітнього часу: «слактивізм», «хактивізм», «ЛГБТ-активізм», «секстремізм», «крафтивізм» та інших і майже повній відсутності їх аналізу та систематизації у вітчизняній політології. Відсутність досліджень щодо категорії та феномену «активізму», за думкою автора, обумовлює відсутність у політичній системі механізмів реагування на цей феномен, а відтак, і відсутність правового регулювання.

Відтак, з перелічених питань, якими задався автор, було визначено мету,

завдання, об'єкт та предмет дослідження. В якості мети дослідження дисертанткою вказано «визначення феномену громадсько-політичного активізму та з'ясування форм його правової регламентації в країнах Європи».

Поставлені в дослідженні завдання вирішувалися автором в рамках декількох проблемних кіл, кожне з яких відображає основні тенденції і протиріччя соціально-політичного розвитку європейських суспільств, до яких автор відносить і українське, дозволяючи в цілому скласти досить повне уявлення про фактори, динаміку, специфіку і тенденції розвитку громадянсько-політичного активізму в країнах Європи.

У першому розділі дисертації – «Теоретико-концептуальні основи дослідження громадсько-політичної активності та активізму» автором було досліджено особливості класичного політико-правового дискурсу з проблем взаємодії держави та громадянського суспільства в контексті одвічно актуальної проблематики формування «політичного» та його стабільного та гармонійного розвитку. Тут автором систематизовано філософсько-політологічні розробки встановлення балансу приватних та публічних інтересів, забезпеченого якісним правовим регулюванням; проаналізовано теорії політичного демократичного розвитку в історико-хронологічному порядку.

Авторка розкриває особливості новітньої термінології, здійснює порівняльний аналіз категорій «громадсько-політична активність» та «громадсько-політичний активізм», вказуючи, що останній постає особливою формою активності в суспільствах, які переживають кризу політичного розвитку.

Зокрема, автор пов'язує популяризацію «активізму-акціонізму» з поглибленням соціально-політичної кризи початку XXI ст., коли відбулася трансформація системних форм політичної активності через, з одного боку, нівеляцію «центричності» принципів суспільно-політичного розвитку та твердження принципу самоорганізації як самореалізації, а з іншого боку, через аполітичність і соціальну байдужість, що викликані усвідомленням

релятивізму як «безгрунтовності». В свою чергу антисистемність як антисоціальність, за думкою автора, включили механізм неусвідомленого соціального самознищення.

Особливої уваги, на нашу думку, заслуговують тези автора, що сучасний беззмістовний активізм є проявом «перенасиченого постмодерну», протестом проти принципу універсальної раціональності, є наслідком девальвації цінностей, коли «активність» вважається «стратегією» долаання системності».

Втім, за думкою М. В. Мордовець, цей протест проти системи та гомогенності державного типу, як процес звільнення індивідуального від тотального, приватного від публічного, обертається формуванням нової гомогенності - системності групового типу. Це супроводжується оманливими тезами про народження тотальної «єдності» громадянського суспільства, що постає конкурентом «державності». Ознаками активістських рухів автор дослідження визнає їх категоричність, позадіалогічність, безкомпромісність, безлідерність, оскільки учасники акцій прагнуть представити свою позицію і не вважають за потрібне «розуміти» іншу. Вони погоджуються її терпіти, але не визнавати. Відтак, активізм виступає синонімом «ненормативної позасистемної політичної присутності», але не «залученості» і не «участі».

Не можна обійти увагою, що у підрозділі 2.2 «Сучасні методологічні підходи щодо визначення ефективності політико-правової регламентації форм громадсько-політичного активізму» автором встановлено особливу ефективність та перспективність підходів правової політології як спеціального напрямку політології, що спрямований на вирішення методологічних проблем формування та дослідження політико-правового простору. Також автором зазначено, що використання категорії «політико-правова регламентація» дозволяє реалізувати наукову перспективу виходу за межі методології догматичної юриспруденції, розглядати право в дії, відповідно закладеним у ньому потенціям, що і дозволяє побачити сторони логіки права, пов'язаної із логікою політики. У цьому, автор активно посилається на тези критичної школи права США, прихильники якої

доводять неможливість існування «чистого права» або «чистої політики», а тому відстоюють використання системної методології в дослідженнях політико-правових форм регламентації політичного активізму.

Важливим є визнання перспективності міждисциплінарного підходу, що дозволяє, наприклад, використовувати напрацювання юридичної та політичної психології.

Третій розділ роботи – «Феномен громадсько-політичного активізму та практика його регламентації в країнах Європи» – присвячено аналізу феномену «політичного активізму» та практиці його правової регламентації в країнах Європи. Автор розглядає етапи становлення сучасних форм політичного активізму, здійснює аналіз історико-політичних передумов виникнення активізму, описує та класифікує форми активізму як характеристики якості політичних процесів, а також визначає розвиток форм правової регламентації політичної активності та активізму на прикладі країн Європи.

Автором визначено, що на рубежі ХХІ ст. постала проблема розрізнення системної та антисистемної активності, поглиблення процедурної регламентації традиційних форм демократичної участі громадян у здійсненні політичної влади як індикаторів процесів демократичного транзиту за стандартами західної демократії.

З іншого боку, виявлено тенденцію поглиблення діалогу щодо закріплення та розширення прав меншин, неурядових організацій, щодо застосування нових форм громадянського спротиву та прояву соціально-політичної позиції. Представлено критичний аналіз діяльності неурядових громадських організацій, реалізації інституту референдуму та інших форм прямої демократії в країнах ЄС (в тому числі і неконвенціональними – перформансам, вуличним плейбек-театрам, флешмобам та іншим формам сучасного акціонізму).

У роботі приділено увагу і процесу створення міжнародних стандартів щодо свободи публічних дій та форм проявів громадської активності, основи

яких закладені у Загальній Декларації прав людини 1948 р. та в Пакті про громадянські та політичні права 1976 р.

Особливо важливим, на наш погляд, постає аналіз, здійснений дисертанткою щодо особливостей розвитку політичної активності та активізму в Україні (Розділ IV «Політичний активізм як форма громадської активності в Україні»). Автор характеризує мотивацію та прояви громадсько-політичної активності в Україні протягом 1991-2014 років, надає оцінки розвитку громадянського суспільства в Україні, супроводжуючи це аналізом науково-теоретичної дискусії та соціологічних даних. Такий всебічний розгляд проблематики взаємодії громадянського суспільства та влади в Україні дозволяє зробити висновки про причини зростання популярності активізму на початку XXI століття.

Однак, незважаючи на ґрунтовний характер роботи та очевидну наявність наукової новизни, саме дослідження не позбавлено недоліків, і ряд положень потребують пояснень та уточнень:

- 1). В роботі дещо перетинаються категорії «громадсько-політична активність», «громадсько-політична участь», «громадсько-політичний активізм». Вважаємо, що для однозначного розведення цих категорій, автору слід було б ще раз охарактеризувати їх.
- 2). Уточнення вимагає авторське розуміння процесу трансформації громадсько-політичної активності у активізм?
- 3) Виходячи з даних про зростання рівня абсентеїзму, хотілось би дізнатися авторське бачення перспектив встановлення «обов'язкової участі» у виборах для громадян України.
- 4) У третьому розділі дисертації автор розглядає електронну участь як одну з сучасних форм громадського активізму, при цьому ця форма майже не представлена при аналізі громадсько-політичного активізму в Україні?

Незважаючи на вказані зауваження та спрямовані до автора дисертації запитання, дослідження М.В. Мордовець є логічним, послідовним, оригінальним, цілісним і завершеним. Мета та завдання, об'єкт і предмет

дослідження, основні положення і результати дослідження відповідають спеціальності, з яких дисертація подана до захисту.

Зміст автореферату повністю відповідає змісту дисертації.

Дисертаційне дослідження М. В. Мордовець – «Політичний активізм та форми його правової регламентації в країнах Європи» відповідає сучасним вимогам і тому його автор – Марія Василівна Мордовець заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02. – політичні інститути та процеси.

Офіційний опонент –
кандидат політичних наук,
доцент кафедри соціальних теорій
ІІПО ОНУ імені І. І. Мечникова
Терещенко Ганна Олександрівна

